

Pánisová Renáta

**Psychológia, pedagogika a profesijná
komunikácia**

Teoretická časť

RUAH

Pánisová Renáta

**Psychológia, pedagogika a profesijná
komunikácia**

Teoretická časť

Pánisová Renáta

Psychológia, pedagogika a profesijná komunikácia
Teoretická časť

RUAH 2016
Suchá nad Parnou

© PhDr. Renáta Pánisová, PhD., 2016

Renáta Pánisová

Psychológia, pedagogika a profesijná komunikácia
Teoretická časť

Korektúry Gabriela Spustová
Grafická úprava Michal Trnka

Vydalo Vydavateľstvo RUAH,
Suchá nad Parnou
redakcia.ruah@gmail.com
0908423790

ISBN 978-80-89604-24-1

ÚVOD

Psychológia, pedagogika a profesijná komunikácia, teoretická časť je publikácia, ktorá poukazuje na základné informácie ohľadom problematiky psychológie, pedagogiky a profesijnej komunikácie. Teoretická časť *Psychológie, pedagogiky a profesijnej komunikácie* zahŕňa kapitoly: základy sociálnej psychológie, psychológie ako vednej disciplíny, základy psychológie osobnosti, základy vývinovej psychológie, základy zdravotníckej psychológie, zdravotnú výchovu, sociálnu komunikáciu a profesijnú komunikáciu.

Prvá kapitola sa zaoberá sociálnou psychológiou. Druhá zahŕňa psychológiu ako vednú disciplínu. V tretej kapitole sa poukazuje na psychológiu osobnosti z hľadiska biopsychosociálnej jednoty, psychické vlastnosti, procesy a stavy osobnosti. Štvrtá kapitola vymedzuje vývinovú psychológiu prostredníctvom jednotlivých vývinových období. Piata kapitola charakterizuje zdravotnícku psychológiu pre osobnosť zdravotníckeho pracovníka. V šiestej kapitole sa vysvetľuje dôležitosť edukácie vo vzťahu k zdravotnej výchove. Siedma kapitola zahŕňa neverbálnu a verbálnu komunikáciu medzi ľuďmi. V ôsmej kapitole sa poukazuje na nutnosť a potrebu profesijnej komunikácie medzi zdravotníckym pracovníkom a pacientom. Jednotlivé kapitoly sú doplnené o kontrolné otázky a úlohy.

Spracovaná publikácia je určená pedagógom a študentom nelekárskych zdravotníckych odborov, pracovníkom pomáhajúcich profesií, ale aj zdravotníkom v odbornej klinickej praxi. Mnohí pracovníci pomáhajúcich profesií sú síce odborne kvalifikovaní, ale samotná prax ukazuje, že majú značné rezervy v oblasti psychológie, pedagogiky, sociálnej a profesijnej komunikácie.

Publikácia *Psychológia, pedagogika a profesijná komunikácia, teoretická časť* vychádza zo Štátneho vzdelávacieho programu pre odborné vzdelávanie na SZŠ v študijnom odbore zdravotnícky asistent MZ SR.

Cieľom bolo študijný materiál zoradiť tak, aby logicky, systematicky a jednoducho vystihoval podstatu daných tém.

Úprimne ďakujem recenzentom publikácie Doc. PhDr. Monike Jankechovej, PhD., Mgr. Martine Luptákovovej, PhD., MUDr. Miroslavovi Murgašovi a PhDr. Ivete Nádaskej, PhD., ktorí svojimi cennými radami, pripomienkami a námetmi prispeli k jej skvalitneniu. Za grafickú úpravu chcem poďakovať Mgr. Michalovi Trnkovi.

PhDr. Renáta Pánisová, PhD.

1 ZÁKLADY SOCIÁLNEJ PSYCHOLÓGIE

1.1 Socializácia. Sociálne učenie. Sociálne prostredie. Sociálna skupina.

Jednotlivec v skupine

Kľúčové slová: socializácia, sociálne učenie, sociálne prostredie, sociálna skupina.

Výkonový štandard: vysvetliť pojem socializácia, charakterizovať socializáciu, vymedziť pojem sociálne učenie a sociálne prostredie, opísať formy sociálneho učenia, vymedziť pojem sociálna skupina, vysvetliť druhy sociálnych skupín.

Socializácia

- premena jedinca z biologickej bytosti na ľudskú bytosť vplyvom sociálneho prostredia,
- proces prebiehajúci po celý život,
- človek sa mení na spoločenskú bytosť,
- začleňovanie človeka do spoločnosti (Kelnarová, Matějková, 2010; Šútovec, 1994).

Človek sa narodí a je bytosť biologická. Stáva sa človekom iba pod vplyvom bezprostredného sociálneho prostredia, kde je v neustálom kontakte s inými ľuďmi, v určitom sociálnom prostredí, ktoré naňho pôsobí, ale aj on pôsobí na sociálne prostredie, v ktorom sa pohybuje.

Vplyvom socializácie človek

- získa ľudský spôsob prežívania, vnímania, myslenia, cítenia, správania, konania a osvojuje si vlastnosti, ktoré mu umožňujú žiť v ľudskej spoločnosti,
- rozvíja vyššie city,
- uspokojuje biologické potreby na kultúrnej úrovni,
- získa sebauvedomovanie, sebazvedenie, sebaovládanie, sebadisciplínu,
- rozvíja vôľové a charakterové vlastnosti,
- získa vedomosti, zručnosti, návyky (napr. pracovné, ktoré sú dôležité pre život),
- poznáva zákonitosti vývinu človeka, prírody,
- získa schopnosť komunikovať verbálne – reč a neverbálne,
- získa schopnosť prijímať predmety, javy, osoby, ale aj odmietat' ich,
- získa zdravé sebavedomie, sebakoncepciu, sebaopoznávanie, sebahodnotenie.

Dôležitosť sociálneho prostredia pre vývin človeka potvrdzuje príklad tzv. „vlčích detí“. V procese socializácie sa jedinec učí úlohu v spoločnosti a prispôbovať svoje správanie správaniu iných ľudí. Ak sa proces socializácie nevydarí – správanie človeka je neprimerané, škodlivé.

Socializácia sa uskutočňuje

- v rodine,
- v materskej škole,
- v škole – základná, stredná, vysoká a ďalšie vzdelávacie inštitúcie,
- v záujmových krúžkoch,
- v práci,
- iné miesta – kaviarne, divadlá, kiná, koncerty.

Socializácia môže byť

- vedomá (zámerná) – rodina, škola,
- nevedomá – neverbálne prejavy, ktoré sa vyjadrujú v spoločnosti, k hodnotám, k ľuďom, ku konaniu.

Za začiatok socializácie sa považuje narodenie dieťaťa. Pojem seba je produktom sociálneho prostredia. Socializácia je aktívny proces, neuskutočňuje sa u každého jedinca rovnako – u niektorých jedincov sa nepodaril vôbec a jeho cieľ je daný spoločnosťou, v ktorej socializácia prebieha (Kelnarová, Matějková, 2010; Šútovec, 1994).

Sociálne učenie

- osvojovanie vedomostí, návykov, postojov a spôsobov správania, ktoré vyžaduje spoločnosť,
- to, čo sa človek naučí, mu umožňuje žiť v určitej spoločnosti a prispôbovať sa jej požiadavkám a normám,
- špecificky ľudské učenie – učenie vlastné len človeku (Šútovec, 1994).

Formy sociálneho učenia

- **učenie priamym vedením** – učenie činnostiam s priamou inštrukciou, ako sa majú vykonávať (napr. ako sa má držať pohár pri pití),
- **učenie napodobovaním** – napodobovanie iných ľudí, vedomé i nevedomé opakovanie správania sa, ktoré jedinec pozoruje u iných ľudí (napr. správanie pri stole, zdravenie, predškolský vek – vulgárne výrazy, sympatie alebo antipatie k ľuďom, spôsob života, názory, postoje, spôsob správania, agresívnosť, povýšenosť), napodobovanie je dôležitý mechanizmus vzniku nikotinizmu, alkoholizmu a drogových závislostí,
- **učenie identifikáciou** – preberanie spôsobov správania a charakteristík osoby, ktorú si jedinec vybral za model (napr. rodič, populárna osobnosť),
- **učenie pod vplyvom poučovania** – vysvetlenie dieťaťu, prečo sa má správať a konať určitým spôsobom.

Pri sociálnom učení vhodné správanie sa posilňuje „odmenou“ a nevhodné „trestom“. Vek ovplyvňuje výber vhodnej formy sociálneho učenia (Kelnarová, Matějková, 2010; Šútovec, 1994).

Sociálne prostredie je určitá štruktúra, pričom útvary v nej zoskupené na úrovni makroprostredia alebo mikroprostredia vplývajú na prežívanie a správanie jedinca. Delí sa na malé a veľké skupiny (Verešová, 2007).

Sociálna skupina

- tvoria ju minimálne dvaja a viacerí ľudia, ktorí majú spoločné ciele, normy a z určitého hľadiska sú vo svojich rolách závislí (Šútovec, 1994).

Sociálna skupina

- netvorí sa a ani neudržiava na základe negatívnych pocitov,
- uspokojuje psychosociálne potreby svojich členov – potreba byť s ľuďmi, byť uznávaný, posilňuje ich sebavedomie,
- človek je súčasne členom niekoľkých skupín (napr. rodiny, školy, priateľov),
- pôsobí na správanie, konanie, prežívanie jedinca, na utváranie osobnosti,
- ovplyvňuje výkonnosť členov skupiny – vzdelávaciu, pracovnú, športovú,
- môže i deformovať vývin osobnosti, ak akceptuje nežiaduce normy, hodnoty, spôsoby správania, prežívania (napr. rôzne partie).

Druhy sociálnej skupiny

- **malé** – malý počet členov, vzájomne sa poznajú, trvalejšie zväzky, spoločné ciele, normy, komunikujú „v tvárou v tvár“ (napr. rodina, skupina študentov),
- **veľké** – nie je medzi jednotlivými členmi bezprostredná komunikácia, nemusia sa vzájomne poznať, normy, vedomie spolupatričnosti, (napr. spolky, podniky),
- **primárna** – základný prostriedok socializácie jedinca, komunikácia „v tvárou v tvár“ (napr. rodina, skupina priateľov, spolupracovníkov),
- **sekundárna** – nevzniká dobrovoľne, je vytvorená (napr. trieda, družstvo pri súťaži),
- **formálna** – postavenie jednotlivých členov určené, členovia majú pridelené konkrétne úlohy, právomoci, zodpovednosť (napr. trieda, organizácia, parlament, armáda),
- **neformálna** – vznikajú často spontánne, vzťahy medzi jednotlivými členmi osobné, nie sú predpísané (napr. skupina priateľov).

V sociálnej skupine je pozícia pre jedinca určená z pohľadu

- príťažlivosti pre ostatných členov skupiny – populárne, obľúbené a akceptované osoby,
- mierou jeho osobnej moci, prestíže,
- toho, ako skupina prijíma jeho presadzovanie sa (Kelnarová, Matějková, 2010; Šútovec, 1994).

Kontrolné otázky a úlohy:

1. Vysvetlite pojem socializácia.
2. Charakterizujte socializáciu.
3. Vysvetlite pojem sociálne učenie.
4. Opíšte formy sociálneho učenia.
5. Vysvetlite pojem sociálna skupina.
6. Charakterizujte malé a veľké sociálne skupiny.
7. Charakterizujte primárne a sekundárne sociálne skupiny.
8. Opíšte formálne a neformálne sociálne skupiny.

Zoznam bibliografických odkazov

KELNAROVÁ, J., MATĚJKOVÁ, E. 2010. *Psychologie I.díl pro studenty zdravotnických oborů* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 162 s. ISBN 978-80-247-3270-1.

ŠÚTOVEC, J. a kol. 1994. *Psychológia a pedagogika*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 1994. 368 s. ISBN 80-217-0575-2.

VEREŠOVÁ, M. a kol. 2007. *Psychológia. Učebnica pre fakulty ošetrovateľstva*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2007. 191s. ISBN 80-8063-239-1.

1.2 Sociálna interakcia. Sociálna rola. Sociálne normy

Kľúčové slová: sociálna interakcia, sociálna rola, sociálne normy

Výkonový štandard: vysvetliť pojem sociálna interakcia, vymedziť vzťahy medzi ľuďmi v rámci sociálnej interakcie, objasniť pojem sociálna rola, vysvetliť pojem sociálne normy

Sociálna interakcia

- zahrnuje poznávanie druhých ľudí a seba samého v sieti sociálnych vzťahov, v komunikácii medzi členmi ľudskej spoločnosti a vzájomnom pôsobení prostredníctvom vykonávaných činností (Kelnarová, Matějková, 2010).

Vzťahy medzi ľuďmi

- **osobné** – pozorovať seba samého, vytvárať predstavu o sebe, hodnotiť seba samého, súvisí so sebapoznávaním, sebauvedomovaním a sebakoncepciou,
- **medziľudské** – vzťah človeka k človeku,
- **spoločenské** – vzťahy medzi malými a veľkými skupinami, medzi národmi, štátmi.

Počas života v priebehu socializácie sa človek dostáva do rôznych sociálnych vzťahov. Zoznamuje sa s ľuďmi rôznych spoločností, hľadá a nachádza svoje miesto medzi nimi, stáva sa členom rôznych sociálnych skupín, komunikuje s ostatnými členmi (verbálne, neverbálne), spolupracuje s nimi, prijíma normy a role.

Vzťahy v sociálnej interakcii môžu byť formálne a neformálne. Sociálne vzťahy môžu byť ovplyvnené časovou a priestorovou blízkosťou, spoločnými záujmami, sympatiou, antipatiou, spoločenskými rolami (Kelnarová, Matějková, 2010).

Sociálna rola

- očakávaný spôsob správania sa jedinca, ktorý sa nachádza na určitej pozícii,
- nevzťahuje sa iba na vonkajšie prejavy, ale na vnútorné prežívanie,
- človek sa dostáva do viacerých rolí, väčšinou sa nevyklučujú, ale niekedy dochádza k určitému rozporu – nezlučiteľnosť rolí (napr. rola lekárky – rola matky) (Šútovec, 1994; Verešová, 2007).

Sociálna rola

- **krátkodobá** – rola kupujúceho v obchode, priateľka,
- **dlhodobá** – rola rodiča, manžela, syna, dcéry, matky,
- **všeobecná** – rola pohlavia.

Každú rolu, ktorú prijímame sa učíme, keď chceme danú rolu „hrať dobre“, musíme si ju zvnútorňovať (Šútovec, 1994).

Žena – matka, manželka, zamestnankyňa, suseda, priateľka, dcéra, stará matka, sesternica, nadriadená, podriadená, sestra.

Muž – otec, manžel, zamestnanec, sused, priateľ, nadriadený, podriadený, syn, starý otec, ujo, bratranec, brat.

Sociálne normy

- systém požiadaviek, ktoré sú kladené na členov sociálnej skupiny,
- morálne záväzné pre členov sociálnej skupiny,
- predpis – zákon – kritérium – miera hodnoty,
- stanovujú odmeny, tresty,
- informujú členov skupiny ako konať (Verešová, 2007).

Sociálna skupina, kde nie sú normy, nemôže byť skupinou v pravom zmysle slova. Normy sú iné vo formálnej skupine – pevné, stále, nemenné, písomné a iné v neformálnej skupine – nepísané, menej stále, menej pevné. Členovia skupiny niektoré normy prijímajú ochotne, spontánne pri iných treba vyvinúť tlak. Normy vyplývajú z hodnôt skupiny a určujú jej správanie (Kelnarová, Matějková, 2010; Šútovec, 1994; Verešová, 2007).

Kontrolné otázky a úlohy:

1. Vysvetlite pojem sociálna interakcia.
2. Charakterizujte vzťahy medzi ľuďmi v rámci sociálnej interakcie.
3. Opíšte sociálnu rolu.
4. Objasnite sociálne normy.

Zoznam bibliografických odkazov

KELNAROVÁ, J., MATĚJKOVÁ, E. 2010. *Psychologie I. díl pro studenty zdravotnických oborů* 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2010. 162 s. ISBN 978-80-247-3270-1.

ŠÚTOVEC, J. a kol. 1994. *Psychológia a pedagogika*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1994. 368 s. ISBN 80-217-0575-2.

VEREŠOVÁ, M. a kol. 2007. *Psychológia. Učebnica pre fakulty ošetrovateľstva*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 2007. 191 s. ISBN 80-8063-239-1.

1.3 Rodina

Kľúčové slová: rodina

Výkonový štandard: vysvetliť pojem rodina, charakterizovať rodinu, objasniť funkciu a znaky rodiny, opísať rozdelenie rodiny podľa funkčnosti

Rodina

- sociálna skupina, ktorej kvalitné fungovanie má celospoločenský význam,
- každý člen rodiny je vychovávaný od prvých okamihov, ako prichádza na svet,
- inštitucionálnym základom rodiny je manželstvo, ale v súčasnosti sa nedá povedať, že forma rodinného spolužitia je vždy viazaná na manželstvo,
- dve a viac osôb s manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi zväzkami (Kelnarová, Matějková, 2010).

Partneri sa rozhodnú pre dieťa, lebo je to prirodzené

- posilní rodinu, prináša radosť, potešenie, stáva sa objektom, ktorému sa dáva láska, myšlienky, nádeje, túžby,
- určitá forma „nátlaku na partnera“ – spôsob prinútiť ho vstúpiť do manželstva,
- nástroj pomsty voči vlastným rodičom,
- forma úniku, oslobodenia sa od vlastnej rodiny,
- upevniť rozpadajúci sa partnerský vzťah.

Človek sa rodičom nestáva dňom narodenia dieťaťa, na túto úlohu – rolu sa musí pripravovať nielen pred jeho príchodom, ale aj počas celého svojho predchádzajúceho života. Prvé skúsenosti dieťa získava vo vlastnej rodine. Od narodenia je v interakcii s rodičmi

- v 7. mesiaci si vytvorí špecifický vzťah k materskej osobe – neodporúča sa, aby sa o dieťa staral väčší počet ľudí,
- 2. – 3. rok – nielen vzťah „ja – Ty“, ale potrebuje tretiu osobu, ktorá je vo vzťahu k „Ty“ (matka – dieťa – otec).

Funkcia rodiny

- biologicko-reprodukčná – uspokojovanie sexuálnych potrieb, plodenie potomstva,
- ekonomická – finančné zabezpečenie rodiny,
- socializačno-výchovná – umožňuje jednotlivým členom začleniť sa do spoločnosti,
- emocionálna – uspokojovanie citových potrieb, vedomie istoty, lásky, uznania, bezpečia.

Znaky rodiny

- socioekonomický status – sociálne a ekonomické postavenie rodiny (napr. sociálna trieda, dostatok alebo nedostatok prostriedkov),
- počet členov v rodine a poradie (napr. jedináčik, najstaršie, najmladšie, stredné dieťa),
- zloženie – klasická rodina (napr. rodičia, deti prípadne starí rodičia),
- forma vzájomných vzťahov v rodine (napr. medzi rodičmi, deťmi, rodičmi a deťmi).

Funkčnosť rodiny

- funkčné – zabezpečený uspokojivý vývin dieťaťa,
- problémové – výskyt problémov, ale zdravotný vývin dieťaťa nie je ohrozený, rodina je schopná riešiť problémy vlastnými silami (napr. po rozvode, rodina s viacerými deťmi),
- dysfunkčné – funkcia rodiny je narušená, vývin dieťaťa je ohrozený, rodina nie je schopná zvládnuť problémy (napr. rodina s jedným alebo oboma rodičmi alkoholikmi, povrchný záujem o dieťa, veľmi nízky príjem),
- afunkčné – rodina stratila svoju funkciu vo vzťahu k dieťaťu, neplní svoj cieľ a dieťa ohrozuje, vývin a výchovu dieťaťa, treba hľadať mimo rodiny.

Nie každá rodina je schopná poskytovať primerané podmienky. Niekedy môže dieťaťu viac uškodiť pobyt v rodine ako náhradná výchova.

Rodina

- jedincovi poskytuje základný stavebný kameň pre socializáciu,
- vychováva a vzdeláva,
- učí jedinca vzťahom k vonkajšiemu prostrediu,
- zaisťuje biologické potreby jedinca,
- poskytuje kultúrne hodnoty, tradície, zvyky,
- učí verbálnu, neverbálnu komunikáciu,

- sprostredkováva základné sociálne začlenenie,
- poskytuje jedincovi určitý sociálny status – príslušenstvo k etnickej skupine, štátna príslušnosť,
- vychováva k nezávislosti, úsilím rodiny je, aby si potomkovia dokázali založiť vlastnú rodinu,
- učí jedinca zvládať stresy, konflikty, krízy, výhry, prehry,
- zdôrazňuje význam rodiny pre jedinca, štát, budúcnosť,
- poukazuje na hrozbu infekčných, pohlavných chorôb, a tým zdôrazňuje význam rodiny.

Moderné časy so sebou prinášajú veľkú rozvodovosť a tým aj neochotu mladých ľudí vstupovať do manželstva. Iba kvalitná osveta môže pomôcť mladým ľuďom v hľadaní odpovedí na otázku, čo vlastne môžu od manželstva očakávať, v čom je krása a kúzlo lásky medzi partnermi. Dúfa sa, že skutočná láska medzi mužom a ženou sa nestane len „románovým prežitkom“ (Kelnarová, Matějková, 2010; Šútovec 1994).

Kontrolné otázky a úlohy:

1. Vysvetlite pojem rodina.
2. Charakterizujte rodinu.
3. Charakterizujte funkcie rodiny.
4. Opíšte znaky rodiny.
5. Opíšte rozdelenie rodiny podľa funkčnosti

Zoznam bibliografických odkazov

KELNAROVÁ, J., MATĚJKOVÁ, E. 2010. *Psychologie I.díl pro studenty zdravotnických oborů* 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2010. 162 s. ISBN 978-80-247-3270-1.

ŠÚTOVEC, J. a kol. 1994. *Psychológia a pedagogika*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1994. 368 s. ISBN 80-217-0575-2.

2 PSYCHOLÓGIA AKO VEDNÁ DISCIPLÍNA

2.1 Psychológia ako veda. Psychológia v živote človeka a v zdravotníckom povolání

Kľúčové slová: psychológia, psychologické disciplíny, metódy psychológie, psychológia v živote človeka a v zdravotníckom povolání

Výkonový štandard: definovať pojem a predmet psychológie, vysvetliť psychologické disciplíny, objasniť metódy psychológie, vysvetliť význam psychológie v živote človeka a v zdravotníckom povolání

Psychológia

- termín psychológia (*gr. psyché*) – duša, (*gr. logos*) – slovo, veda,
- veda o psychike, prežívaní, správaní a psychickej regulácii správania sa,
- uvažovanie o duši bolo súčasťou mytológií starovekých kultúr, neskôr patrilo k štandardným témam filozofie, teológie a medicíny,
- názov sa zjavuje v 16. storočí a o psychológii ako o samostatnej vede sa hovorí až v 19. storočí (Kelnarová, Matějková, 2010; Šútovec, 1994).

Predmetom psychológie je prežívanie a správanie sa. Prežívaním sa označuje to, čo si človek sám uvedomuje zo svojho duševného života, vnútorný svet človeka a správaním sa označuje súhrn vonkajších prejavov, činností a reakcií organizmu, živých bytostí v interakcii – vzájomnom pôsobení s ich prostredím. Centrum pozornosti je človek.

Wilhelm Wundt (1832 – 1920) v roku 1879 založil v nemeckom Lipsku experimentálne psychologické laboratórium. Od daného okamihu sa psychológia chápe ako vedná disciplína. Wundt predovšetkým skúmal duševné pochody metódou introspekcie (sebapozorovanie). Skúmal tiež pôsobenie fyzikálnych javov (zvuk, svetlo) na náš organizmus (Kelnarová, Matějková, 2010).

Psychologické disciplíny

1. Základné

- psychológia osobnosti – psychická celistvosť a individualita človeka,
- všeobecná psychológia – psychické funkcie bez ohľadu na individuálne rozdiely,
- vývinová psychológia – vývinové zmeny v priebehu života.

2. Špeciálne

- porovnávací psychológia – podobnosti a rozdiely v psychických prejavoch živočíchov a človeka z hľadiska ich postavenia vo fylogenetickom rebríčku,
- psycholingvistiká – skúma vzťah medzi myslením a rečou.

3. Aplikované

- poradenská psychológia – výchovné poradenstvo,
- zdravotnícka psychológia – problémy v kategórii zdravotníckych profesionálov,
- klinická psychológia – diagnostika, prevencia, terapia duševných chorôb a porúch, vzťahy lekára k pacientom, pacienta k lekárovi a postoje pacientov k chorobe),
- forenzná – súdna psychológia – používa sa v súdnej praxi na zisťovanie psychologických zvláštností delikventa, pri vyšetrovaní a posudzovaní výpovedí svedkov,
- psychológia športu – odbor zaoberajúci sa športovým tréningom, podmienkami výkonnosti športovca jeho osobnosťou a osobnosťou trénera.

Metódy psychológie

1. Diagnostické

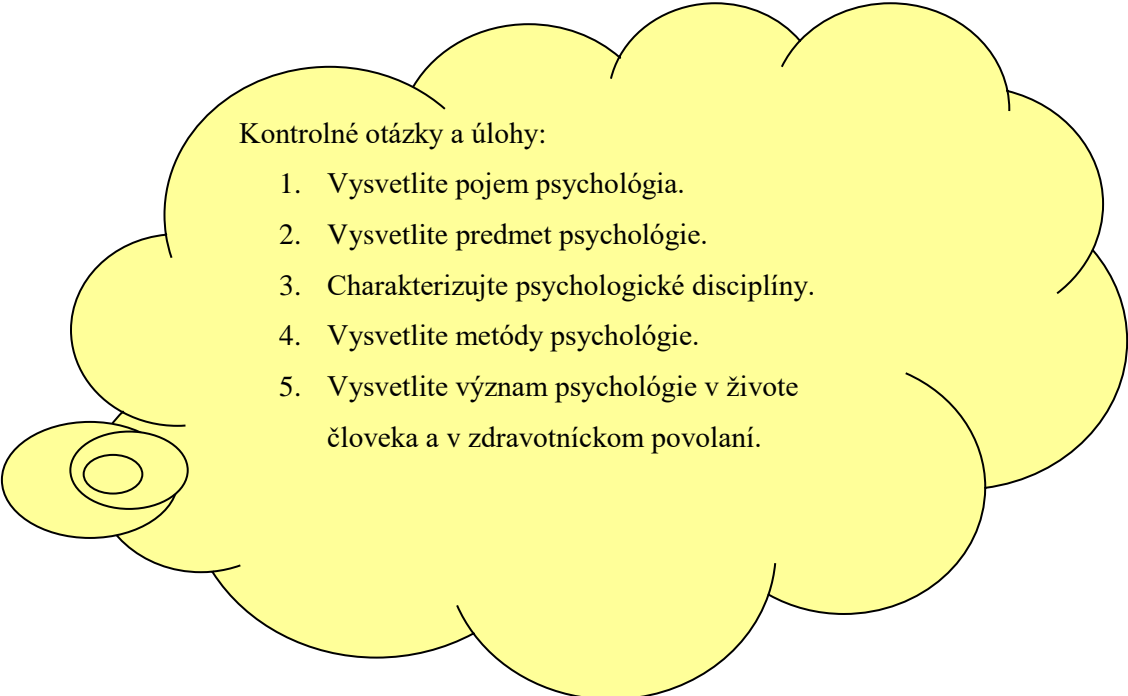
- pozorovanie – získavať údaje využívaním zmyslov, uvedomelá, cieleňá zručnosť (napr. rozhovor učiteľ – študent),
- experiment – pokus,
- exploračné metódy – rozhovor, dotazníky, anamnéza, rozbor písma, kresby.

2. Terapeutické

- organizovanie klubov a svojpomocných skupín ľudí s rovnakými problémami (napr. alkoholici, diabetici, kolostomici, pacienti po infarkte myokardu, schizofrenici),
- psychoterapia – liečba psychologickými prostriedkami (napr. muzikoterapia, ergoterapia),
- rehabilitácia.

Psychológia v živote človeka a v zdravotníckom povolání

Poznatky psychológie vystupujú **v intuitívnej podobe** ako zásady správania sa v istých situáciách a k istým ľuďom (napr. pri výchove detí, partnerské vzťahy, vo vzťahu k nadriadeným, podriadeným, pri výkone povolania) a **v profesionalizovanej podobe** sa uplatňujú pri výbere uchádzačov o niektoré povolania, pri výchove a výučbe, pri riešení partnerských konfliktov, pri zaraďovaní detí vyžadujúcich osobitnú starostlivosť do škôl a mnoho iných otázok. V zdravotníckej praxi sa psychológia využíva pri diagnostike osobnosti pacienta a pri liečbe, a to s ohľadom na vek a charakter ťažkostí. Poznatky zo psychológie sa uplatňujú v práci všetkých zdravotníckych pracovníkov (Kelnarová, Matějková, 2010; Šútovec 1994).

Kontrolné otázky a úlohy:

1. Vysvetlite pojem psychológia.
2. Vysvetlite predmet psychológie.
3. Charakterizujte psychologické disciplíny.
4. Vysvetlite metódy psychológie.
5. Vysvetlite význam psychológie v živote človeka a v zdravotníckom povolání.

Zoznam bibliografických odkazov

KELNAROVÁ, J., MATĚJKOVÁ, E. 2010. *Psychologie I.díl pro studenty zdravotnických oborů* 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2010. 162 s. ISBN 978-80-247-3270-1.

ŠÚTOVEC, J. a kol. 1994. *Psychológia a pedagogika*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1994. 368 s. ISBN 80-217-0575-2.

2.2 Psychika

Kľúčové slová: psychika

Výkonový štandard: charakterizovať psychiku, vysvetliť biologickú, kultúrnu a sociálnu podmienenosť psychiky

Psychika zahŕňa psychické vlastnosti, procesy a stavy.

Psychika sa realizuje ako určitá **činnosť, aktivita**, ktorej bezprostredným pôvodcom je organizmus. **Prebieha skryto, vnútri ako prežívanie, alebo navonok vo forme pozorovateľných pohybov, ktoré sa nazývajú správanie.**

Podľa toho, či subjekt vie o psychickej činnosti alebo nie, sa rozlišuje **vedomá a nevedomá úroveň psychiky** (Šútovec, 1994).

Základom psychickej činnosti je jav **mentálnej reprezentácie** (*gr. mens*) – myseľ, (*lat. repraesentatió*) – opäť si sprítomniť – proces, v ktorom organizmus zobrazuje a interpretuje (interpretovať – vykladať, odhaľovať význam niečoho) svoje okolie a človeka ako seba samého. Tvorí si psychický – mentálny obraz seba i svojho okolia. Organizmus to uskutočňuje prostredníctvom **znakov ako zástupcov vecí a ideí. Znak je vlastnosť (nosiča znaku) zastupovať nejakú inú vec alebo jav** (napr. keď zvierka vidí, cíti pach, začuje kroky dravca, vyhodnotí, interpretuje dané zmyslové údaje ako významné, ohrozujúce pre jeho život a podľa toho sa zachová. Podoba dravca, jeho zápach, zvuk poslúžili ako nosiče znaku). **Mentálna reprezentácia sa uskutočňuje súčasne v kódoch: ikonickom** (*lat. ikon*) – obraz, (napr. tvar, farba) a **symbolickom** – sú to určité symboly a nepodobajú sa na to, čo zobrazujú, (napr. slovo, nota, číslo).

Znaky sú produktom života v spoločnosti, vytvárajú sa z nich sústavy znakov – jazyky, ktoré sú základom pre komunikáciu.

Psychické procesy človeka sú personalizované, t. j. na ich priebehu sa podieľa celá osobnosť (*lat. personalitas*) so všetkými svojimi vzťahmi a s celými svojimi životnými dejinami (napr. keď sledujem koncert, kde vystupuje moja dcéra, je to úplne iný zážitok ako pre cudzieho človeka vedľa mňa, ktorý zdanlivo vidí a počuje to isté, čo ja. Je to dané citmi a vzťahom k dcére).